

DRUŠTVENE MREŽE, EVANGELIZACIJA I KATEHEZA

Jure STRUJIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu
Zrinsko-frankopanska 19, p.p. 329, 21 000 Split
jstrujic@kbf-st.hr

Sažetak

Brzi razvoj novih tehnologija doveo je do novih oblika društvene komunikacije koji uključuju interaktivnost i multimedijalnost, što je otvorilo put slabljenju autoriteta i oblikovanju novih načina društvenog ophođenja unutar »digitalnog kontinenta«. Društvene mreže kao rezultat ne samo tehnoloških mogućnosti nego i »nove kulture« postaju i za Crkvu sve veći izazov. Crkva taj izazov prepoznaje te uviđajući nove moguće putove za evangelizaciju i katehezu nastoji na njega odgovoriti. Na početku ovog rada predloženi su izazovi i mogućnosti društvenih mreža te se upućuje na razvoj službenoga crkvenog stava prema sredstvima masovne društvene komunikacije u posljednjih pola stoljeća. U nastavku su obrađene najvažnije društvene mreže i *web*-servisi te današnja aktivnost Crkve na njima. U završnom dijelu predstavljene su najčešće korištene katoličke aplikacije za »pametne« mobilne uređaje koje mogu pridonijeti boljem upoznavanju vjere, odgoju u vjeri te osobnoj ili zajedničkoj, posebno molitvenoj, vjerničkoj praksi.

Ključne riječi: sredstva društvenog priopćavanja, internet, društvene mreže, kršćanski navještaj, kateheza, katoličke aplikacije.

Uvod

Tehnološki napredak na polju društvenih medija u zadnjih dvadeset godina bitno je promijenio navike, načine i potrebe komuniciranja te izgradio novu kulturu koju možemo definirati kao epohu komunikacije. Razvoj interneta stvorio je nove oblike društvenosti i novi životni okoliš koji danas prepoznajemo kao *cyber prostor*. Internetska mrežna povezanost postaje okosnicom cjelo-

kupnoga društvenog, političkog, ekonomskog, informacijskog, kao i odgojnog te zabavnog prostora. Svjedoci smo brzog rasta broja korisnika *interneta*, koji su u većini slučajeva aktivni dionici društvenih mreža. Statistika za 2015. godinu pokazuje kao se internetom koristi 46,4% svjetske populacije, što predstavlja rast od 832,5% u odnosu na 2000. godinu.¹

Tehnološki napredak u komunikaciji oblikuje nov stil života, nove odnose i potrebe. Globalna umreženost stvara kulturu u kojoj je *biti online* postalo stil življenja. Čini se da »diskretni šarm mreže«² privlači i mijenja životne navike ne samo mlađih nego i starijih, pa svi »polako no sigurno, svoje živote prenosimo *online*«³.

Brojne su prednosti koje komunikacijski napredak donosi. Dostupnost osoba povećava i osjećaj zajedništva, što otvara prostor za razvoj solidarnosti te vodi do društvenih, političkih ali i religijskih promjena. Međutim, razvoj novih oblika komunikacije i društvene mreže u sebi kriju i nove izazove. Promjene zahtijevaju brze i često neprirodne prilagodbe a tehnika preuzima ona područja koja su dosad pripadala isključivo duhovnoj sferi. Promjene u brzini i u oblicima komunikacije kao i nastanak novih oblika društvenosti donose i pred Crkvu nove izazove i mogućnosti. Otvaraju se nove evangelizacijske i katehetske mogućnosti, povezane uz nove oblike navještaja koji traži dinamičnost, dvosmjernost komunikacije i više otvorenosti.

1. Društvene mreže: izazovi i mogućnosti

Posebnu ulogu u razvoju nove kulturne matrice imaju sredstva društvenog priopćavanja koja postaju »kulturalni čimbenici koji igraju određenu ulogu o ovoj povijesti«⁴. U toj novoj kulturi svoje mjesto pronalaze naizgled suprotstavljene vrednote i ideje. Sama komunikacija postaje važnim sredstvom stvaranja novoga kulturnog ozračja koje se prepoznaje u pluralizmu, toleranciji prema raznolikosti te relativizmu bez stalnog identiteta i čvrstih obrisa. U takvoj

¹ Usp. World Internet Users and 2015. Population Stats (2. XII. 2015.), u: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (17. I. 2016.). Ovaj rast je posebno uočljiv na afričkom kontinentu, koji u zadnjih petnaest godina bilježi porast korisnika interneta od 7231,3%.

² Usp. Fabio PASQUALETTI, *La comunicazione in rete. Per una evangelizzazione attenta e responsabile capace di restituire all'uomo una Parola viva*, u: Fabio PASQUALETTI – Cosimo ALVATI (ur.), *Rete Sociali: porte di verità e di fede; nuovi spazi di evangelizzazione. Percorsi di comunicazione*, Roma, 2014., 46.

³ Nicholas A. CHRISTAKIS – James H. FOWLER, *Povezani: Iznenađujuća moć društvenih mreža i kako one utječu na naše živote*, Zagreb, 2010., 257.

⁴ PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOGA PRIOPĆIVANJA, *Crkva i internet* (26. IV. 2002.), Zagreb, 2003., br. 2.

kulturi, u kontekstu tehnološkoga komunikacijskog napretka, očite otuđenosti suvremenog čovjeka ali i urođene potrebe za zajedništvom, rađaju se društvene mreže, kao istinski odraz stanja u društvu te ih se može promatrati kao pokušaj spajanja tehnološkog napretka s društvenim potrebama. Društvene mreže na funkcionalan način sjedinjuju tehnički napredak s komunikacijskim potrebama ljudi. Stvara se prostor zajedništva obilježen bezpodručnošću, brzom komunikacijom, interaktivnošću i iznenađujućom dinamičnošću. Nastaje tako novi svijet s novim mogućnostima, izazovima, ali i razvojnom neizvjesnošću.⁵ Razvoj društvenih mreža ima svoje temelje, naglašava papa Benedikt XVI., u usađenoj čovjekovoj potrebi za komunikacijom i željom za zajedništvom koja je odraz Božjeg dara »utisnutog u našu narav bića stvorenih na sliku i priliku Boga, Boga komunikacije i zajedništva«⁶. Društvene mreže u sebi objedinjuju društveno povezivanje, informiranje,⁷ odgoj, znanstveno povezivanje te razmjenu multimedijalnih sadržaja. Mreža tako postaje »dio samog tkiva društva«⁸ i uvelike nadilazi okvire tehničkog proizvoda. Ona postaje stil života, važan dio nove kulture. Stoga se ističe nova »kultura mreže«⁹ te se progovara o »društvu mreže«¹⁰, što pred sveukupno društvo i pojedinaca u njemu postavlja nove izazove i zadaće.

Izum računala je logično vodio umrežavanju koje mu omogućuje daleko veću djelotvornost. Tako računalo postaje komunikacijsko sredstvo. Počevši od *Arpaneta*, koji je stvoren u vojne svrhe, nastao je umreženi sustav računala – *Internet*. Prvi oblici komuniciranja ostvaruju se unutar *Usenet* grupa, koje su jednostavniji oblici današnjih foruma, a omogućavale su komunikaciju ljudi koji se ne poznaju, komentiranje različitih tema, diskusiju ili obično druženje. Mreža *Classmates.com* je 1995. godine komunikacijom povezivala bivše školske kolege, ali pravi početak društvenih mreža nastao je dvije godine kasnije druš-

⁵ Usp. Fabio PASQUALETTI – Carlo NANNI, Novi mediji i digitalna kultura, izazov odgoju, u: *Kateheza*, 27 (2005.) 3, 255.

⁶ BENEDIKT XVI., *Nove tehnologije, novi odnosi. Promicati kulturu poštivanja, dijaloga i prijateljstva. Poruka za 43. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija (2009.)*, u: *Informativna katolička agencija* (dalje: IKA), 4. III. 2009., 26–27 (dalje: *Poruka 2009.*).

⁷ Statistika *Facebooka* i *Twittera*, koju je u 2015. godini proveo PEW institut, pokazuje kako je uz porast korisnika društvenih mreža sve veći postotak onih koji kao izvor informacija koriste mrežne servise *Twitter* i *Facebook*. Usp. 5 key takeaways about Twitter, Facebook and news use (14. VII. 2015.), u: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/07/14/5-key-takeaways-about-twitter-facebook-and-news-use/> (20. I. 2016.).

⁸ BENEDIKT XVI., *Društvene mreže: vrata istine i vjere; novi prostori evangelizacije. Poruka za 47. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija (2013.)*, u: IKA, 20. II. 2013., 25–30 (dalje: *Poruka 2013.*).

⁹ *Isto.*

¹⁰ Franco MAZZA, Nove tehnologije u službi evangelizacije, u: *Kateheza*, 24 (2002.) 2, 123.

tvenom mrežom *SixDegrees*, koja je omogućavala pozivanje »prijatelja« na mrežu i s njima stvaranje zatvorene komunikacije. Ona je omogućavala potragu za »prijateljima« po ključu zanimanja ili interesa te su se tako stvarale mrežne grupe. Takav sustav povezivanja još i danas funkcionira na najvećoj poslovnoj mreži *LinkedIn*. *SixDegrees* je unatoč početnom uspjehu i zanimljivim opcijama 2001. godine propao. Njegov neuspjeh je očito uvjetovan glomaznošću sustava te nedovoljno brzim internetom u to doba.

Novi zamah u razvoju društvenih mreža započinje 2002. godine *web*-servisom *Friendster*, koji je na početku služio upoznavanju i druženju s nepoznatima, te će u šest godina doseći preko 115 milijuna korisnika. Već sljedeće godine pojavljuje se *MySpace* a od 2004. godine primat među mrežnim društvenim servisima preuzima *Facebook*,¹¹ koji je do danas ostao vodeći *web*-servis društvenih mreža.¹² Pojavljuje se i više *web*-servisa za društvene mreže koji su usko specijalizirani za razmjenu glazbe, fotosadržaja i videosadržaja, kao što su *Flickr.com* i *iLike.com*, ali unatoč velikoj konkurenciji i mnogim novim ponudama *Facebook* ostaje na prvom mjestu s preko milijardu korisnika dnevno.¹³

Društvene mreže otvaraju mnoštvo socioloških, odgojnih, psiholoških i religijskih pitanja i perspektiva. Otvaraju se mogućnosti nove mrežne pedagogije, naprednijih oblika učenja, dinamičnosti zajedništva te novih izričaja.¹⁴ Uz nedvojbene prednosti i nove mogućnosti društvene mreže donose i cijelu paletu novih poteškoća. Stalna umreženost, kao bitna odrednica novih oblika komunikacije, postaje uteg svakodnevnog života, a potreba biti *online* i svima ponuditi detalje svojeg života nametnuti je društveni imperativ, te se kaže: *Jesi, živiš, ako si online*. Prostor društvenih mreža obilježen je svojevrsnom dihotomijom,¹⁵ negativnim i pozitivnim vidovima koji su međusobno vrlo bli-

¹¹ Fenomen *Facebooka* zanimljivo je promatrati kao odraz potrebe za komuniciranjem koja je poprimila nove oblike, društveni fenomen u kojem se očituje česta otuđenost od stvarnog života te kao socijalnu mrežu koja je postala dinamično društveno tkivo. *Facebook* se pokazuje kao svojevrsni surogat i nadomjestak stvarnim odnosima te platforma neobavezujućih relacija obilježenih maskiranim identitetima u prostoru društvenosti iz koje se uvijek može pobjeći. Istodobno se unutar ovog prostora otvaraju mogućnosti društvenih promjena, ponude ideja i svjetonazorskih opredjeljenja te stvaranja aktivnih interesnih grupa.

¹² O povijesnom razvoju društvenih mreža usp. Jacinta GRBAVAC – Vitimir GRBAVAC, Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena, u: *Media, culture and public relations*, 5 (2014.) 2, 207–215.

¹³ Usp. The Top 20 Valuable Facebook Statistics (23. XI. 2015.), u: <https://zephoria.com/top-15-valuable-facebook-statistics/> (20. I. 2016.).

¹⁴ Usp. Jadranka GARMAZ, Medijska pedagogija u vjeronauku i katehezi: Kriteriji izbora i načini korištenja nekih suvremenih medija, u: *Crkva u svijetu*, 45 (2010.) 3, 310–332.

¹⁵ Usp. Darlei ZANON, *Chiesa e società in Rete*, Torino, 2013., 59.

ski. Mreža osobito pogoduje stvaranju »hibridnih identiteta«, što kod mladih nerijetko utječe na ranjivost osobnoga identiteta.¹⁶

Te kulturološke i društvene promjene i pred Crkvu stavljaju nove mogućnosti i pitanja, kao što su novi teološki pogled na komunikaciju, nužnost stvaranja novih izričaja, otvaranja novih evangelizacijskih putova te promišljanja novih katehetskih mogućnosti. Budući da su društvene mreže kao komunikacijska platforma prerasle okvire tehničkih pomagala te postale dinamičan životni prostor,¹⁷ Crkva se mora upitati koje je njezino mjesto u tome prostoru. Multimedijalna umreženost sa svim posljedicama, blagodatima i poteškoćama postaje izazov za etičko i moralno vrednovanje novih oblika otuđenosti, zapostavljanja stvarnog života i odnosa te bijega u nove oblike ovisnosti. Crkva se treba jasno odrediti i pred izazovima novih oblika duhovnosti koji se rađaju u virtualnim prostorima te, što postaje sve očitijim i potrebnijim, i sama zakoračiti u svijet »digitalnog kontinenta«, unoseći u njega kršćanski navještaj i oplemenjujući novu kulturu evanđeoskim kvascem.

2. Crkva pred novim izazovima sredstava društvene komunikacije

Crkvena otvorenost prema sredstvima društvene komunikacije izrazitije se uočava u koncilskim dokumentima, posebice u *Inter mirifica*, *Gaudium et spes*, *Lumen gentium*, *Ad gentes* te *Christus Dominus*, koji odražavaju pozitivan stav prema sredstvima društvene komunikacije, u njima prepoznaju »divne Božje darove«¹⁸ te pokazuju želju aktivno se njima koristiti i u evangelizaciji. Crkva sredstva društvene komunikacije više ne promatra kao protivnike ili suparnike, nego sve više kao suradnike u izgradnji boljeg svijeta. U poslije-koncilskim dokumentima jasno se uočava kako Crkva traži načine suradnje s medijima, ali istodobno upozorava na moguće opasnosti te se ističe važnost odgoja za medije.

¹⁶ Usp. Siniša KOSIĆ, Online društvene mreže i društveno umrežavanje, u: *Život i škola*, 56 (2010.) 24, 105. Prisutna je opasnost stvaranja hibridnih identiteta kroz korištenje društvenih mrežnih servisa na način da osoba osiromašuje bogatstvo i jedinstvenost vlastitog identiteta podvrgavajući se snažnom utjecaju izmišljenog identiteta te se s njime poistovjećuje.

¹⁷ Usp. Andreas BÜSCH, Das Soziale Netz als Kommunikationsplattform. Mehr als eine jugendpastorale Herausforderung?, u: *Communicatio Socialis*, 44 (2011.) 1, 5–24.

¹⁸ PIO XII. *Miranda Prorsus*, u: *Acta Apostolicae Sedis*, 24 (1957), 765; PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA, *Communio et progressio. Pastoralni naputak o sredstvima društvenog priopćivanja* (23. V. 1971.), Zagreb, 1972., br. 2 (dalje: CP).

Crkveni dokumenti posebno naglašavaju korist novih sredstava komunikacije u katehetskom procesu. Već u prvim poslijekoncilskim dokumentima, kao i u papinim Porukama za Svjetski dan društvenih komunikacija, ističu se mogućnosti korištenja sredstava komunikacije u katehezi. Tako Pavao VI. naglašava kako je uz tradicionalne načine »upotreba sredstava javnoga priopćivanja postala (...) nezaobilazna u naviještanju vjere i u katehezi«¹⁹ te ističe kako se »ni prvi navještaj, kateheza, ni daljnje produblјivanje vjere, ne smiju lišiti tih sredstava« (EN 45).

Ivan Pavao II. naglašava da je kateheza »uvijek bila i ostat će djelo za koje će se cijela Crkva morati osjećati odgovornom«²⁰ te je dužna tražiti »naj-prikladnije putove i sredstva za svoje poslanje« (CT 46). Papa uočava »velike mogućnosti koje pružaju sredstva društvenog priopćavanja i grupna sredstva komunikacija: televizija, radio, tisak, ploče, vrpce i sve područje audiovizualnoga« (CT 46) u suvremenoj evangelizaciji. Govoreći o filmskoj produkciji kao komunikatoru kulture i vrijednosti, spominje kako se filmom mogu animirati brojne katehetske aktivnosti.²¹ Ivan Pavao II., koji je svjedokom naglog razvoja komunikacijskih sredstava, želi otkloniti strah i nepovjerenje prema novim tehnologijama: »Ne bojte se novih tehnologija! I one su među 'čudesnim stvarima' što nam ih je Bog dao na raspolaganje da ih otkrijemo, koristimo, te upoznamo istinu, pa i istinu o našem dostojanstvu i o našoj sudbini da budemo njegova djeca, baštinici njegova vječnoga kraljevstva.«²²

Važan crkveni dokument o katehezi Kongregacije za kler je *Opći direktorij za katehezu*. U njemu se razlikuje *misionarsko*, *katekumensko* i *pastoralno* djelovanje.²³ Misionarsko djelovanje podrazumijeva prisutnost, služenje, dijalog, svjedočenje te prvi navještaj. Katekumensko djelovanje uključuje prihvaćanje, praćenje, katehezu uvođenja u kršćanstvo, obrede, rast kroz sakramente i uvođenje u otajstva vjere (mistagogija). Pastoralno djelovanje uključuje katehezu, slavljenje sakramenata ali i aktivni liturgijski, karitativni i svjedočki život unutar zajednice. Tako se zapravo cijela kateheza može ostvarivati navještajem

¹⁹ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. XII. 1975.), Zagreb, 1976., br. 45 (dalje: EN).

²⁰ IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae. Apostolska pobudnica o vjerskoj pouci u naše vrijeme* (16. X. 1979.), Zagreb, 1979., br. 16 (dalje: CT).

²¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Filmska produkcija: komunikator kulture i vrijednosti. Poruka za 29. svjetski dan javnog priopćavanja, 1995. godine*, u: IKA, 20. IV. 1995., 18–19.

²² IVAN PAVAO II., *Brzi razvoj. Apostolsko pismo Svetoga Oca odgovornima za društvenu komunikaciju* (24. I. 2005.), Zagreb, 2005., br. 14.

²³ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu* (15. VIII. 1997.), Zagreb, 2000., br. 49. (dalje: ODK).

i svjedočenjem. Brojni su oblici trajne kateheze kao što je proučavanje i produblјivanje Svetog pisma, kršćansko promatranje povijesnog tijeka, odgoj za liturgiju i sakramente, kateheza prigodnih životnih trenutaka, jačanje vlastitih uvjerenja i stavova te sustavno produblјivanje kršćanske pouke.²⁴ Navještaj i svjedočenje mogu svoj novi, dinamičniji i suvremenom dobu prihvatljiviji oblik ostvariti korištenjem sredstava društvene komunikacija. *Opći direktorij za katehezu* naglašava kako su komunikacijska sredstva »povlašteni putevi« kateheze jer je jezik medija jedan od »najučinkovitijih i prodornijih govora«.²⁵ Uz to ističe kako je važno da se »preobražajna i preporodna« (CT 53) snaga evanđeoske poruke prilagodi svakoj kulturi ne narušavajući potpunost i snagu evanđelja.²⁶ Spomenimo i dokument Hrvatske biskupske konferencije *Na svetost pozvani*, koji, donoseći pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća, uočava utjecaj sredstava društvenog priopćavanja na pojedince i društvo te ističe važnost »prericanja« evanđeoskog sadržaja u teologiji, homiliji i katehezi u nove komunikacijske »jezike i tehnike«.²⁷

Crkva je svjesna izazova i mogućnosti koje se otvaraju razvojem novih tehnologija te na više mjesta naglašava potrebu korištenja novih sredstava komunikacije u evangelizaciji.²⁸ Novi evangelizacijski putovi i mogućnosti posebno su otvoreni razvojem interneta. Ivan Pavao II. internet vidi kao »prozor u svijet« u kojem se otvaraju »veličanstvene mogućnosti za evangelizaciju«²⁹, te stoga »poziva cijelu Crkvu da hrabro prijeđe taj novi prag kako bi 'izvezla na pučinu' Internet mreže.«³⁰ On u internetu prepoznaje sredstvo koje može »olakšati nastavak evangelizacijskog poslanja. Osobito u kulturi, u kojoj je izgubio potporu, kršćanski život zahtijeva trajnu pouku i katehezu, a to je možda područje u kojem internet može pružiti izvanrednu pomoć. Na mreži već postoje brojni izvori informacija, dokumenata i odgojnih sadržaja o Crkvi,

²⁴ Usp. ODK, br. 71.

²⁵ *Isto*, br. 209.

²⁶ Usp. *Isto*, br. 203.

²⁷ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća* (15. VIII. 2002.), Zagreb, 2002., br. 37.

²⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Inter mirifica. Dekret o sredstvima društvenog saobraćaja* (3. XII. 1963.), br. 3, u: *Dokumenti*, Zagreb, ³1980.; EN 45; IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe* (7. XII. 1990.), Zagreb, 1991., br. 37 (dalje: RM); CP 126–134; PAPINSKI SAVJET ZA SREDSTVA JAVNOG PRIOPĆIVANJA, *Aetatis novae – Nadolaskom novog doba. Pastoralna uputa o društvenoj komunikaciji dvadeset godina nakon Communio et progressio* (22. II. 1992.), Zagreb, 1992., br. 11 (dalje: AN).

²⁹ IVAN PAVAO II., *Propovijedajte na krovovima: Evanđelje u dobu globalne komunikacije. Poruka za 35. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija* (2001.), u: IKA, 31. I. 2001., Prilog, 19–20, br. 3 (dalje: *Poruka* 2001.).

³⁰ *Isto*, br. 6.

njezinoj povijesti i tradiciji, njezinu nauku i njezinu djelovanju na svim poljima u svim dijelovima svijeta.«³¹

Pastoralna uputa Vijeća za sredstva društvenog priopćavanja *Aetatis novae* uočava kako su unutar »globalnog sela«, stvorenog medijskom ekspanzijom koja utječe »na religiozno i ćudoredno ponašanje, na političke i društvene sustave i na odgoj« (AN 1), otvorene nove mogućnosti evangelizacije. Potrebu aktivnije prisutnosti Crkve na mreži još više naglašava dokument *Etika na internetu* Papinskog vijeća za medije, koji umreženost svijeta vidi kao »globus isprepleten elektronskim prijenosima, kao bučni planet ugniježđen u posvećenoj tišini svemira«³² te i u internetu prepoznaje »granice kraljevstva Božjega« i mogućnost da i to sredstvo »bude stavljeno u službu riječi spasenja«.³³

Svako sredstvo društvene komunikacije ima specifičnosti koje treba poštivati i u katehetskoj primjeni,³⁴ pa to vrijedi i za društvene mreže. Važno je ugraditi evanđeosku poruku u svaku novu kulturu (usp. RM 37), pa tako i u kulturu društvenih mreža. Društvene mreže omogućuju nove katehetske modele te se tako može ostvarivati »kateheza puna evanđeoske svježine kad je jezik prilagođen vremenu i osobama« (EN 54). Društvene mreže mogu značajno potpomoći cjelokupan katehetski proces koji uključuje obnovu kulture, nove oblike svjedočenja, direktno prenošenje katehetskog sadržaja, uključuje pristupnike u aktivan život zajednice i promiče odgoj za vlastito poslanje u svijetu.³⁵ Kršćanska zajednica je važna u procesu kateheze jer se katehetski proces ostvaruje u dinamičnosti života i odnosa, a »odgovornost svakog člana zajednice, u zajedničarskom okruženju ili ozračju bogatom odnosima«³⁶ može se ostvarivati i putem društvenih mreža. To je osobito značajno za male katehetske zajednice.³⁷

Dvojica zadnjih papa, Benedikt XVI. i papa Franjo, svoje pastirsko poslanje ostvaruju u vremenu koje je izrazito obilježeno razvojem društvenih digitalnih mreža te stoga često govore o fenomenu društvenih mreža i o izazovima i mogućnostima koje pred Crkvu suvremenog doba one postav-

³¹ IVAN PAVAO II., *Internet: Novi forum za naviještanje evanđelja. Poruka za 36. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija* (2002.), u: IKA, 31. I. 2002., 32–33, br. 3 (dalje: *Poruka 2002.*).

³² PAPINSKO VIJEĆE ZA DRUŠTVENA OBAVIJESNA SREDSTVA, *Etika na internetu* (26. IV. 2002.), br. 1, u: PAPINSKO VIJEĆE ZA DRUŠTVENA OBAVIJESNA SREDSTVA, *Crkveni dokumenti o internetu*, Zagreb, 2002.

³³ *Isto*, br. 18.

³⁴ Usp. ODK, br. 160.

³⁵ Usp. *Isto*, br. 48.

³⁶ *Isto*, br. 220.

³⁷ Usp. *Isto*, br. 264.

ljaju.³⁸ Papa Benedikt XVI. u društvenim mrežama prepoznaje »novi prostor evangelizacije«³⁹, unutar kojega se treba ostvariti »kršćanski digitalni profil«⁴⁰, kao oblik svjedočenja i aktivne kršćanske prisutnosti. Tako se unutar digitalnog prostora stvara kršćanska mreža koja otvara mnogobrojne mogućnosti pastora i kršćanskog svjedočenja što mrežni život može oplemeniti kršćanskim bogatstvom. Aktivna kršćanska prisutnost pokazuje da unutar digitalnog svijeta Bog ima svoje mjesto te da kršćani u novom dobu imaju privilegiranu mogućnost biti »sol«, »kvasac« i »svjetlo« svijeta (usp. Mt 5,13-16; Lk 13,20-21). Digitalni prostor tako postaje novi evangelizacijski kontinent, izazovno misionarsko područje i prilika plodnog i oduševljenog svjedočenja radosne vijesti. U tom poslanju trebaju prednjačiti svećenici koji će se digitalnim tehnologijama koristiti kako bi Božju istinu približili suvremenom čovjeku.⁴¹ Benedikt XVI. ističe kako se unutar »kulture društvenih mreža« otvaraju »zahtjevni izazovi onima koji žele govoriti o istini i vrijednostima«.⁴² Usto naglašava mogućnost »dijeljenja duhovnih i liturgijskih bogatstva putem mreže, ali i mrežnu otvorenost za zajedničku molitvu«⁴³. Budući da su u to vrijeme ozbiljnije zaživjele društvene mreže, on posebno potiče svećenike da se u evangelizaciji i katehezi koriste »ne samo tradicionalnim, već i novim audio-vizualnim sredstvima (fotografija, video, animacije, blog, web stranice), koja mogu otvoriti nove, šire vidike za uspostavu dijaloga s drugima i biti korisna sredstva također za evangelizaciju i katehezu«⁴⁴.

Papa Franjo ističe da se kršćanski navještaj unutar digitalnih mreža ne ostvaruje »zasipanjem vjerskim porukama«, nego prije svega živim svjedočanstvom koje se djelatno može prenijeti drugim sudionicima mrežne komunikacije. Usto naglašava besplodnost »vještine uljepšavanja ili specijalnih efekata« kojima ponekad evangelizatori pribjegavaju zavarani lažnim sjajem promidžbene logike *weba*.⁴⁵

³⁸ Usp. Jure STRUJIC, Crkva i društvene mreže u porukama Benedikta XVI. i Franje, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, 143 (2015.) 1, 4–10.

³⁹ *Poruka 2013.*, 29–30.

⁴⁰ BENEDIKT XVI., *Istina, navještaj i autentičnost života u digitalnom dobu. Poruka za 45. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija (2011.)*, u: IKA, 16. II. 2011., 32–33 (dalje: *Poruka 2011.*).

⁴¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Svećenik i pastoral u digitalnom svijetu. Poruka za 44. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija (2010.)*, u: IKA, 24. II. 2010., 30–31 (dalje: *Poruka 2010.*).

⁴² *Poruka 2013.*, 29–30.

⁴³ Usp. *Isto*.

⁴⁴ *Poruka 2010.*, 30–31.

⁴⁵ Usp. FRANJO, *Komunikacija u službi istinske kulture susreta. Poruka pape Franje za 48. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija (2014.)*, u: IKA, 26. II. 2014., 29–30.

Pomoću društvenih mreža može se na privlačan i prihvatljiv način predložiti vjeronaučne teme, otvoriti plodni dijalog, sučeljavanje i obrazlaganje vlastitih vjerskih stavova te ostvariti nove oblike svjedočenja preko foruma, osobnih *blog*-stranica ili *Facebook*-postova.⁴⁶ Društvene mreže mogu pridonijeti »jačanju oblika dijaloga i rasprave« kao temelja pozitivnih susreta koji mogu otvoriti nove evangelizacijske prostore.⁴⁷ U tom smislu papa Benedikt XVI. na generalnoj audijenciji 11. svibnja 2011. godine govori o »digitalnom čovjeku« koji traži religiozna iskustva,⁴⁸ dok će u Poruci za svjetski dan društvenih komunikacija iste godine spomenuti *web* kao prostor kršćanskog svjedočenja te istaknuti »digitalni profil kršćanina«⁴⁹.

3. Društvene mreže: forum kršćanskog navještaja

Digitalne mreže, kao dinamičan prostor života, omogućuju nove oblike odnosa, stvaraju novu kulturu i otvaraju nove mogućnosti izričaja i rasprava, svjedočenja te ponuda duhovnih vrijednosti. One nameću i nove načine ophođenja koji uključuju dvosmjernost komunikacije, što nadilazi način dominantnog dociranja. Kršćanska prisutnost u digitalnom svijetu uključuje »odgovornu, čestitu i otvorenu komunikaciju te poštivanje drugoga«. Benedikt XVI. poziva kršćane da se s »povjerenjem i svjesnom i odgovornom kreativnošću« uključe u stvaranje »kršćanske mreže«⁵⁰, dok digitalni prostor vidi kao »predvorje pogana«, mjesto posebnoga dijaloga i svjedočenja u kojem svećenici trebaju u »služenju Riječi i vršenju službe Riječi« pružiti evanđeosku sigurnost onima koji su nesigurni i zbunjeni. Važno je da svećenik unutar *web*-prostora bude prisutan u »stalnoj vjernosti evanđeoskoj poruci« ne samo ponudom kršćanskog sadržaja nego još više osobnim vjerničkim iskustvom koje se prenosi dijalogom i svjedočenjem.⁵¹ Usto, »kršćanska mreža« može otvoriti mogućnost dubokog dijaloga, što također uključuje i šutnju koja omogućuje ozbiljno ponašanje u bit tajni koje je Bog upisao u ljudsko srce.⁵²

⁴⁶ Usp. Jadranka GARMAZ, Medijska pedagogija u vjeronauku i katehezi: Kriteriji izbora i načini korištenja nekih suvremenih medija, u: *Crkva u svijetu*, 45 (2010.) 3, 317–318.

⁴⁷ *Poruka* 2013., 29–30.

⁴⁸ Usp. BENEDIKT XVI., Udienza generale, L'uomo in preghiera (2) (11. V. 2011.), u: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20110511.html (28. I. 2016.).

⁴⁹ *Poruka* 2011., 30–31.

⁵⁰ *Isto*.

⁵¹ *Isto*.

⁵² Usp. BENEDIKT XVI., *Šutnja i Riječ: put evangelizacije. Poruka za 46. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija* (2012.), u: IKA, 8. II. 2012., 25–26.

Budući da digitalni prostor doista postaje prebivalištem brojnih ljudi koji u njemu pronalaze načine zabave, zajedništva, informiranja, u »digitalnom kontinentu«⁵³, prostor *weba* postaje novo evangelizacijsko ili čak misionarsko područje. Benedikt XVI. govori o *webu* kao »predvorju pogana«⁵⁴ u kojem se može naći one koji ne poznaju Boga. O mogućnostima koje se rađanjem digitalnih mreža otvaraju za evangelizaciju govore i dokumenti *Crkva na internetu* i *Etika i internet*,⁵⁵ tražeći načine »kako ljude iz virtualnog svijeta dovesti do prave zajednice i kako se potom, poučavanjem i katehezom, Internet može koristiti kako bi ih podupirao i obogatio u njihovu kršćanskom zauzimanju«⁵⁶.

Stvaranje kršćanskoga digitalnog profila može se ostvariti osobnim *web*-stranicama, *blog*-dnevnicima, argumentiranim raspravama unutar forumskog prostora te iznad svega angažiranim kršćanskim novinarstvom koje može postati *novi forum kršćanskog navještaja*, vrstan način kršćanskog svjedočenja i inkulturacije evanđelja. Pastoral u digitalnom prostoru moguć je preko *Facebook*, *Twitter* i *Youtube* servisa,⁵⁷ ali jednako tako preko brojnih katoličkih aplikacija za mobilne uređaje. Unutar digitalnog prostora mreže može se ostvariti i molitveno zajedništvo, povezanost onih koji traže prikladne molitvene obrasce ili onih koji virtualnoj zajednici vjernika žele ponuditi svoju nakanu, tražeći da ih više ljudi podrži u molitvi. Tako društvene mreže mogu postati molitvena platforma i prostor duhovnog jedinstva.

3.1. Facebook

Društveni servis *Facebook* nastao je 2004. godine kada je Mark Zuckerberg htio mrežno povezati grupu studenata na Harvardskom sveučilištu. *Facebook* je značajno pridonio razvoju interneta od početne faze *web*-stranica do dinamičnosti društvenih mreža zahvaljujući *Web 2.0* sučelju. Tako je pomoću *Facebooka* *web* postao mjesto na kojem se stvara međusobna povezanost, otvorena društvena mreža i platforma za interesno povezivanje. *Facebook* je u međuvremenu prerastao u fenomen koji zaslužuje posebnu analizu jer je postao permanentna

⁵³ *Poruka 2009.*, 26–27.

⁵⁴ *Poruka 2010.*, 30–31.

⁵⁵ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA DRUŠTVENA OBAVIJESNA SREDSTVA, *Etika na internetu* (26. IV. 2002.); *Crkva i internet* (26. IV. 2002.), u: PAPINSKO VIJEĆE ZA DRUŠTVENA OBAVIJESNA SREDSTVA, *Crkveni dokumenti o internetu*.

⁵⁶ PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTAVA DRUŠTVENOGA PRIOPĆIVANJA, *Crkva i internet*, br. 9.

⁵⁷ Postoje i drugi mrežni servisi, kao što su: *Vimeo*, *Google+*, *Instagram*, *Flickr*, *Pinterest*, *Peach*, ali ograničavamo se samo na one najvažnije ili najprihvaćenije.

prezentacija života mnogih sudionika te otvara mogućnosti ulaska u živote drugih ljudi. *Facebook* čini stvarnom dosadašnju utopiju povezanosti osoba koje misle ili imaju slične interese i potrebe.⁵⁸

Važna tema je pitanje odnosa *Facebooka* i vjere, posebno u evangelizacijsko-katehetskom poslanju Crkve.⁵⁹ Vjera je prisutna na *Facebooku* u grupama s vjerskim interesima, osobnim svjedočanstvima, na *Facebook*-stranicama crkvenih institucija, redovničkih i duhovnih zajednica, župa i osobnih *Facebook*-profila. Posebno su važni *Facebook*-profili redovnika, svećenika i vjernika laika koji svjedoče vjeru i nude katehetske sadržaje naročito prikladne mladima.

Facebook omogućuje da neki osobni profil postane posebno interesantan široj zajednici te pojedinca koji se tako profilira dovede do statusa vođe ili uzora. To otvara mogućnost i pojedincima unutar Crkve da svojim stavovima i sadržajima *Facebook*-profila značajnije utječu na druge. *Facebook*-grupe mogu imati i druge ciljeve kao što je katehetski, meditativno-molitveni, župni ili pak međureligijski.

3.2. YouTube

Nakon desetak godina postojanja servis *YouTube* postao je svojevrsnim fenomenom i važnim segmentom života društvenih mreža. Danas je, uz *Google*, druga najveća tražilica na svijetu. Stvoren je u veljači 2005. godine kada su Chad Hurley, Steve Chen i Jawed Karim uspostavili na mreži servis za dijeljenje videomaterijala. U međuvremenu je taj servis postao toliko popularan da je zasjenio sve druge koji omogućuju dijeljenje videosadržaja. Osim postavljanja videosadržaja, koji može biti informativne, dokumentarne, odgojne ili osobne naravi, *YouTube* potiče i novi oblik novinarstva koji se u suvremenim terminima društvenih mreža prepoznaje kao *citizen journalism*.⁶⁰ *YouTube* omogućuje komentare videosadržaja i nove oblike kreativnosti te značajno pridonosi stvaranju nove kulture usredotočene ne više na riječ, nego na sliku.

Unutar *YouTube*-servisa stvaraju se mrežne zajednice povezane istim interesima, pa se tako nude *YouTube* religiozni sadržaji koji mogu imati molitvenu, iskustvenu, dokumentarnu ali i katehetsku notu. Vatikan od 2009. godine

⁵⁸ Usp. Antonio SPADARO, Il fenomeno »FACEBOOK«, u: *La Civiltà Cattolica*, 160 (2009.) 1, 139.

⁵⁹ Može se govoriti o *Facebooku* kao obliku nove župne zajednice. Usp. Danijel LABAŠ, Komunikacija (u) novim medijima. Facebook – nova (župna) zajednica, u: Danijel LABAŠ – Adolf POLEGUBIĆ (ur.), *Mediji i nova evangelizacija*, Zbornik radova, Frankfurt am Main, 2012., 59–80.

⁶⁰ Usp. Paul A. SOUKUP, Dieci anni di YouTube, u: *La Civiltà Cattolica*, 166 (2015.) 4, 345–353.

na *YouTube*-servisu posjeduje poseban kanal na četiri jezika,⁶¹ na kojem se mogu pratiti važni događaji iz života Crkve.⁶² Na *YouTube*-servisu može se pronaći mnoštvo katehetskih materijala, videoisječaka s vjeronaučnim i biblijskim sadržajima, prezentacija te snimaka katehetskih jedinica. Važna je ponuda videokateheza u kojima se nude odgovori na različita pitanja vezana uz suvremene teme, posebice na polju bioetike, katoličkoga socijalnog nauka te odnosa znanosti i religije. Ponuda i razmjena katehetskih materijala posebno je bogata upravo preko *Youtube*-kanala.

3.3. *Twitter*

Servis mrežnog posredovanja kratkih poruka *Twitter*⁶³ posebno je prihvaćen posljednjih godina zbog jednostavnosti korištenja i sažetih poruka koje mogu biti multimedijalno popraćene te je postao naročito popularan među mladima. Crkvena prisutnost na *Twitteru* prepoznatljiva je posebice preko papina *Twittera*. Papina aktivna prisutnost na *Twitteru* konkretan je primjer pastoralne zauzetosti korištenjem društvenih mreža. Korištenje *Twittera* započeo je Benedikt XVI. u 2012. godini, koja se slavila kao Godina vjere. U prvih nekoliko sati postojanja broj korisnika popeo se na 1.1 milijun sljeditelja.⁶⁴ U trenutku povlačenja sa svoje službe 2013. godine Benedikt XVI. je imao 3 028 000 pratitelja. Komuniciranje s vjernicima *Twitter*-servisom prihvaća i njegov nasljednik papa Franjo. Njegov *Twitter*-račun posebno je popularan te je u prvoj godini pontifikata privukao više od 8,5 milijuna pratitelja.⁶⁵ Specifičnost te društvene mreže jest u kratkim porukama koje na *Twitter*-računima katoličkoga pred-

⁶¹ RADIO VATICANA, Chi siamo? (22. V. 2014.), u: <http://it.radiovaticana.va/chi-siamo> (3. II. 2016.).

⁶² Papinsko vijeće za društvena obavijesna sredstva u suradnji s Vatikanskim radijem, Vatikanskom televizijom te Uredom za društvene komunikacije Rimskog vikarijata ostvarili su projekt kojim bi na *webu*, posebice u prostoru društvenih mreža, ponudili prijenos beatifikacije pape Ivana Pavla II. Tako se, uz prijenos na službenim vatikanskim stranicama, obred mogao pratiti na stranici *pope2you*, a izravni prijenos beatifikacije se mogao pratiti na *Twitter*-kanalu (<http://twitter.com/#!/Pope2YouVatican>), kao i na stranici Vatikanskog radija (<http://www.facebook.com/#!/vatican.johnpaul2>) te putem *iPhone* i *iPad* uređaja.

⁶³ *Twitter* je internetski servis koji slanjem kraćih tekstualnih sadržaja (do 140 znakova) omogućuje jednostavno posredovanje poruka, tzv. *micro-blogging*, odnosno publiciranje kratkih poruka na vrlo jednostavan način. Ono što SMS (*Short Message Service*) označava u prostoru mobilnih telekomunikacija, to bi u sferi društvenih mreža bio *Twitter*, koji je danas treća najveća društvena mreža na svijetu.

⁶⁴ Papa tweetao prvi put – idući tweetovi bit će s porukama vjere, u: IKA, 19. XII. 2012., 27.

⁶⁵ *TwitterCounter@Pontifex* (7. XII. 2012.), u: <http://twittercounter.com/Pontifex#public-profile-followers> (2. II. 2016.).

znaka često donose duhovnu misao dana, citate iz Biblije, podatke iz crkvenog života, pozive na molitvu ili okupljanje, poticaje iz života svetaca ili vijesti iz života Crkve, te kao koristan i dobro prihvaćen društveni servis može poslužiti kao evangelizacijsko i katehetsko pomagalo.

3.4. Mrežni portali⁶⁶

Od ostalih servisa društvenih mreža važno je spomenuti katoličke *web*-portale koji, jer su tematski određeni, omogućuju ozbiljnu i dinamičnu interaktivnu tematsku povezanost. Takvi *web*-portali omogućuju vrlo kvalitetne i prihvaćene *online*-kateheze.⁶⁷ Vrijedno je istaknuti portal digitalne evangelizacije *Digital evangelization*,⁶⁸ koji nudi »digitalne kateheze« preko *web*-seminara. Trenutno je dostupan na španjolskom, talijanskom i engleskom jeziku. Posebno je zanimljiva mogućnost registracije i pristupa na *Webinar*⁶⁹ s temama iz *Katekizma Katoličke crkve*, koji *online* svake srijede vodi biskup Raffaello Martinelli i u kojem je, nakon uvodnog izlaganja, otvorena mogućnost razgovora s prisutnima o temama katoličkog nauka. Svakog utorka obrađuje se nekoliko pitanja vezanih uz teme iz *Katekizma Katoličke crkve*. Ta digitalna katehetska platforma omogućuje aktivno sudjelovanje više članova u stvarnom vremenu kroz dvosmjernu komunikaciju i diskusiju. Na taj način mogu se održavati duhovne vježbe, *online*-tečajevi uvođenja u vjeru, kateheze, molitveni seminari, *online*-hodočašća, razne konferencije kršćanskog sadržaja te rasprave o pitanjima vjere i morala. Dovoljno je registrirati se i uključiti koji trenutak prije samog početka *Webinara*. Aktivno sudjelovanje u diskusiji omogućeno je verbalnom komunikacijom i pisanjem.

Važan doprinos evangelizaciji preko društvenih mreža nudi američki biskup Robert Barron katoličkim portalom *Word of Fire*.⁷⁰ Tim *web*-portalom

⁶⁶ Kriterij kojim smo se vodili pri izboru portala su popularnost tih portala i njihove karakteristike koje čitatelju mogu dati preglednu sliku mogućnosti evangelizacije korištenjem društvenih mreža.

⁶⁷ Usp. www.qumran2.net – kateheze podijeljene po temama: katekumenat, biblijske, liturgijske, pastoralne; <http://www.reginamundi.info/LaCatechesi>; http://www.avvocaturainmissione.it/?page_id=150 – online audio kateheze; www.catecheticonline.com/.

⁶⁸ Vidi: <http://www.evangelizacionidigital.org>.

⁶⁹ *Webinar* (eng. *Webinar – WEB based semINAR*) novi je oblik interaktivnog seminara, predavanja ili radionice koja se događa u stvarnom vremenu. Podrazumijeva se mogućnost zvučne, tekstualne i videokomunikacije između sudionika i voditelja *Webinara*. Dovoljna je registracija i mogućnost pristupa internetu, a cijeli snimak je dostupan i naknadno u *webstreamingu*.

⁷⁰ Vidi: <http://www.wordonfire.org/>.

želi se na temeljima katoličke tradicije, umjetnosti, filozofije, teologije i primjera života svetaca približiti istina evanđelja suvremenom čovjeku. Posebno su obrađene katehetske jedinice po poglavljima *Katekizma Katoličke crkve* kroz vjeronaučne materijale, homilije i videosječke. Cijeli projekt je multimedijalno veoma dobro osmišljen, uz mogućnost pretraživanja sadržaja portala po različitim ključevima.⁷¹

Spomenimo i mogućnosti molitvenog okupljanja na društvenim mrežama, što može potaknuti na svakodnevnu molitvu, meditaciju i postati način unošenja meditativno-molitvenog ozračja u virtualni životni prostor. Ističemo digitalnu kronicu *Terço digital*⁷² te *Passo-a-rezar*,⁷³ portugalski portal koji su pokrenuli isusovci želeći unutar digitalnog prostora potaknuti na molitveni život.⁷⁴ Svakako je vrijedno spomenuti molitveni portal *Rosarioonline*,⁷⁵ koji uz tekstove krunice na dvadeset i sedam jezika ima i kronicu na hrvatskom jeziku.

3.5. Blogovi

Blog je fenomen koji je usko vezan uz razvoj interneta i pokušaje da se tehničke mogućnosti mrežne komunikacije odjenu u novo korisno ruho. Moglo bi ga se okarakterizirati kao »dnevnik na internetu«, makar je razvojem prerašao u puno ozbiljniji alat društvenih mreža. U sebi objedinjuje karakteristike *news*-grupe, osobnih stranica, informativnih portala, dnevnih novina, reklamnog, komercijalnog i virtualnog zida. *Blog*-dnevnik postaje platforma osobnog glasa na *webu* te otvara mogućnosti mrežnog novinarstva oslobođenog bilo kakvog uredničkog filtera, stvaranje kronike dnevnog života, literarnog izričaja i javne reakcije na društvena zbivanja, prosvjeda i zahtjeva. *Blog*-stranice osim centralnog sadržaja u pravilu predlažu kao favorite prijateljske *blogove* ostavljajući linkove na njihove stranice te se tako stvara virtualno-društveni prostor koji se može definirati kao *blogosfera*.⁷⁶ Osim što je svojevrsno okupljali-

⁷¹ Portal *Word of Fire* definitivno je jedinstven i općepoznat u svijetu kao portal nove evangelizacije, možda i zbog toga što je vizualno savršeno napravljen. Očito ima dobru potporu struktura te može poslužiti kao ilustrativan primjer korištenja Web 2.0 platforme u evangelizaciji.

⁷² Vidi: <http://www.diocese-porto.pt/tercodigital/>.

⁷³ Vidi: www.passo-a-rezar.net/.

⁷⁴ Usp. Darlei ZANON, *Chiesa e società in Rete*, 67–68.

⁷⁵ Usp. Rosarioonline (28. III. 2007), u: <http://rosarioonline.altervista.org/index.php> (22. VI. 2016.).

⁷⁶ Usp. Antonio SPADARO, *Comessioni. Nuove forme della cultura al tempo di Internet*, Bologna, 2006., 69–80.

šte različitih političkih, ekonomskih ili religijskih interesnih skupina, *blog*-prostor može se promatrati kao bogato stanište literarnih izričaja ali i polazište za novonastali *blog journalism*, koji nastaje iz *naroda*. Govoreći o religijskim aspektima i mogućnostima *bloga*, ističemo mogućnost novih kršćanskih društvenih grupa u smislu *kršćanske blogosfere*.⁷⁷ Tako religijski *blog*-prostor poprima evangelizacijske, katehetske ali i teološke karakteristike.⁷⁸

3.6. *Forumi*⁷⁹

Papa Ivan Pavao II. internet prepoznaje kao novi forum za navještaj evanđelja.⁸⁰ Rabeći termin *forum* želi kroz sliku dinamičnosti rasprave i sučeljavanja koja se događala na rimskim forumima posvijestiti potrebu kršćanske zauzetosti u virtualnim prostorima koji tako mogu postati mjesto rasprave, svjedočenja, argumenata i susreta u području vjere. Taj način svjedočenja i argumentirane rasprave posebno je važan u prostoru digitalnih mreža u kojima je »praktički sve prihvatljivo i gotovo ništa nije trajno« te se tako stvara »kultura koja se hrani površnošću« i u kojoj su »važne činjenice a ne vrijednosti«. ⁸¹ U prostorima digitalnih mreža doista se svakodnevno zbiva rasprava, pokazuju se društvene napetosti i neslaganja, što snažno utječe na javno mnijenje, stavove i vrednote. Ozbiljno pitanje za vjernike danas, koji bi trebali jasno pokazati svoj kršćanski digitalni profil, na koji poziva Benedikt XVI., jest kršćanska zauzetost unutar prostora virtualnog svijeta. Zadatak kršćanskih svjedoka u digitalnim prostorima, posebice katoličkih intelektualaca, svećenika i teologa trebao bi biti inkulturacija evanđelja u forumski prostor. Posebno su značajne mogućnosti katehetskog doprinosu forumskim raspravama u kojima se veoma često pokazuje nedostatak temeljnog poznavanja vjerskih istina i jasnoće crkvenog nauka.

⁷⁷ Antonio SPADARO, Il fenomeno »Blog«, u: *La Civiltà Cattolica*, 156 (2005.) 1, 245–246.

⁷⁸ Usp. Blog Search Engine (6. II. 2006.), u: www.blogsearchengine.com/category/religious-blogs/ (4. II. 2016.).

⁷⁹ Riječ je o forumskim raspravama koje su vezane uz objavljivanje pojedinih vijesti u kojima kršćani mogu dati svoj doprinos argumentiranoj raspravi o etičkim i vjerskim pitanjima društva a ne o pojedinim forumima.

⁸⁰ Usp. *Poruka* 2002., 32–33.

⁸¹ Usp. *Isto*, br. 4.

3.7. Virtualna hodočašća

Posebna mogućnost koja se nudi u prostoru digitalnih mreža jesu virtualna hodočašća.⁸² Postoji mnoštvo *web*-servisa koji omogućuju virtualno hodočašće Svetom Zemljom, poznatim svjetskim katedralama ili velikim Gospinim svetištima.⁸³ Mogućnosti virtualnog obilaska svjetskih poznatih svetišta i hodočasničkih mjesta mogu i u katehezi pronaći široku i korisnu primjenu.

4. Katoličke aplikacije

Razvijaju se brojne aplikacije vjerskog sadržaja za mobilne uređaje koje se nude kao pomoć i korisni alati u svakodnevnoj vjerskoj praksi, a mogu poslužiti kao oruđe nove evangelizacije i kao katehetska pomoć. Mnoge od njih usko su vezane uz društvene mreže te i same otvaraju nove mogućnosti mrežne povezanosti. Od aplikacija za mobilne uređaje na hrvatskom jeziku na prvom mjestu ističemo aplikaciju *Nova Eva (Nova evangelizacija)*, jer je najkompletnija. Besplatno su je ponudili salezijanci iz Zagreba. Ta aplikacija, svakodnevno obogaćena svježim sadržajima, nudi na hrvatskom jeziku dnevne meditacije u audioformatu, izreke i propovijedi, vijesti, aktualnosti iz života Crkve, pjesmaricu, različite multimedijske sadržaje te dnevni časoslov i molitvenik. Aplikacija podržava sve formate mobilnih operativnih sustava (*iOS, Android* i *Windows mobile*), a salezijanci imaju i poseban *YouTube*-kanal, *Twitter*-račun i *Facebook*-profil vezano uz *Novu Evu*. Ističemo i aplikaciju *Oremus*, koju su napravili franjevci iz Mostara želeći tako stvoriti molitvenu obitelj ili molitvenu mrežu. Od ostalih aplikacija na hrvatskom jeziku vrijedno je spomenuti *HR Bibliju*, koju je ponudila Kršćanska sadašnjost iz Zagreba, te još nekoliko lokaliziranih aplikacija vezanih uz Bibliju: *Katolički molitvenik* i *Katolički kalendar*.

Od stranih aplikacijama spomenut ćemo neke na engleskom i talijanskom jeziku te one koje nude mogućnost izbora više jezika. Broj takvih aplikacija svakodnevno se povećava, a postojeće se dorađuju. Sve one mogu biti od pomoći u evangelizaciji i katehezi, dok su neke posebno napravljene kao katehetska pomagala pa ih je stoga vrijedno istaknuti.

⁸² Usp. Virtual Pilgrimage to the Holy Land (19. IV. 2015.), u: <http://www.ignatianspirituality.com/21437/virtual-pilgrimage-to-the-holy-land> (17. II. 2016.); Jesus2000.com (12. XII. 2008.), u: <http://www.jesus2000.com> (17. II. 2016.); holyland-gmn.org; Virtualholyland (25. I. 1999.), u: <http://virtualholyland.com> (17. II. 2016.); Santuario di Fatima (16. I. 2009.), u: www.fatima.pt/capelinha.html (17. II. 2016.).

⁸³ Usp. Virtual Pilgrimage Sites (21. II. 2001.), u: <http://www.uvm.edu/~lkaelber/pilgrimage/pilgrim.html> (17. II. 2016.).

Ponajprije ističemo aplikacije povezane uz crkvene institucije. One su najpouzdaniji izvor informacija uz prednosti redovitog ažuriranja. Prvo mjesto zauzima *The Pope App*, aplikacija Papinskog vijeća za društvene komunikacije, koja donosi aktualne informacije o papinim nastupima, govorima, video-sadržaj i fotosadržaj, snimke s *live web*-kamera unutar vatikanskih prostora, zatim *Vatican.va*, aplikacija povezana sa službenim vatikanskim stranicama; *Radio Vaticana*, vatikanski radio online te *Pope Francis: The Official App*, službena aplikacija koja prati papu Franju.

Od mobilnih aplikacija koje su usmjerene *informiranju* vjernika kao ilustrativne primjere ističemo: *Catholic TV-online America's Catholic Television Network*; *Catholic Herald*, katoličke novine online; *Domestic Church Media*, katolički radio online, interaktivni kviz, poveznica na katoličke mreže te *Radio Maria*, online katolički radio.

Kao posebnu cjelinu izdvajamo katoličke aplikacije za mobilne uređaje koje su usko vezane uz *katehezu* kao pomoć katehetama ili kao vjeronaučni priručnici. Mnoge od tih aplikacija veoma su korisne onima koji traže odgovore na vjerska pitanja ili žele produbiti znanje o vjerskim istinama, povijesti Crkve ili teološkim temama. *CCC Series 2* sadrži *Katekizam Katoličke crkve* te sve dokumente Drugoga vatikanskog koncila. Katekizam je organiziran u cjeline: vjera, sakramenti, moral i molitva i ima koristan pretraživač sadržaja; *iCatechism* nudi kompletan multimedijalno opremljen *Katekizam Katoličke crkve*; *Catholic Catechism* sadrži katekizam, kviz, indeks pojmova. *Compendium Catechism* je aplikacija s *Katekizmom Katoličke crkve*, koji je multimedijalno obogaćen opcijama pretraživanja sadržaja; *English Catechism* engleski je prijevod *Katekizma Katoličke crkve*, usto nudi interaktivni kviz, pretraživanje sadržaja i tema te pitanja i odgovore iz katoličkog nauka uz priručnik pripreme za krizmu i prvu svetu pričest. *3 Minute Catechism – 3MC* objedinjuje sedamdeset i dvije katehetske cjeline obrađene na multimedijски obogaćen način, prikladne za djecu, ali i za obnovu vjerskog znanja odraslima.

Slične aplikacije su *English Catechism* i *Catechism of the Catholic Church. The Catholic Social Teaching* na jednostavan i poučan način približava korisnicima kršćanski nauk o socijalnim pitanjima. *Catholic Handbook* je katehetski multimedijски priručnik koji uz katehetske cjeline nudi i zbirke liturgijskih pjesama, molitve za djecu te živote svetaca, a prikladan je alat za roditelje i katehete. *iConfess* i *Confession* su multimedijски priručnici pripreme za sakrament svete ispovijedi. *Audio Catholic Kids* je zbir audio kateheza za djecu kao i *Audio Catholic Insight*, koji nudi tumačenje vjere i audiozapise kateheza. Slična je i *Audio Catholic Teaching*, koja sadrži audiokolekciju bitnih tema katoličke pouke i kate-

heze, a *iPieta (Catholic Teaching)* uz molitve, liturgijske tekstove i kalendar nudi crkvene dokumente i teme iz katekizma.

Izdvajamo katehetske aplikacije temeljene na ponudi audiosadržaja te još spominjemo *Audio Catholic History*. Ističemo *Fathers of the Catholic Church*, aplikaciju koja govori o crkvenim ocima i njihovu nauku te donosi tekstove iz patrologije. Slična je *Audio Catholic Courses*, čiji sadržaj možemo podijeliti na teme crkvenih otaca, morala, teologije, Svetog pisma i svetaca. *Catholic Fact of Day* svakodnevno donosi razne podatke i pouku. Postoji i *Encyclopedia of Angels*. *Popes of the Catholic Church* sadrži popis papa s životopisima. *Christian Toolbox* donosi česta pitanja i odgovore obrađujući vjerske teme katehetskim oblikom. *Catholic Homilies* nudi preko sedamsto propovijedi kao korisnu pomoć u pastoralu a uz njih su korisne i aplikacije *Saint A Day* i *Saint of the Day*, koje svakodnevno nude životopise sveca dana.

Aplikacija *uCatholic* približava katoličke običaje u suvremenom svijetu dok *Answers 4 Catholics* nudi odgovore na česta pitanja o vjeri i sadržaj često nadograđuje. *Catholic Encyclopedia* je interaktivna enciklopedija s 11 500 članaka. Brojne su aplikacije biblijsko-katehetskog sadržaja od kojih ističemo *Verbum Catholic Bible*, korisnu i opsežnu aplikaciju za proučavanje Biblije s katoličkom enciklopedijom, rječnikom i više prijevoda biblijskih tekstova. Zatim tu je *9,456 Bible encyclopedia* koja sadrži tisuće komentara te pojašnjenja biblijskih izraza kao pomoć pri proučavanju Biblije. Vrijedno je spomenuti aplikacije *Bible Quiz*; *Bible cross references*; *Bible Concordance*; *Bible Dictionary*; *Bible Quizzer*; *Bible Stories Collection*, koja približava biblijske događaje djeci te *iVerbum* kao višejezični multimedijalni priručnik za Sveto pismo i katolički nauk.

Posebno ističemo aplikacije koje nude tekstove Svetog pisma, lako pretraživanje željenih pojmova, audiosadržaj biblijskih tekstova, ali i pomoć pri proučavanju ili studiju Biblije. To su: *The Holy Bible*; *New American Bible*; *Catholic Study Bible*; *Audio Catholic Bible*, *Bible guess*, koja kroz igru nudi kviz znanja o Bibliji te *MySword (Android)*, odnosno *PocketSword (iOS)*, koje u mogućnostima izbora jezika imaju i tekst Biblije na hrvatskom jeziku.

Od aplikacija koje su vezane uz *liturgiju*, misne liturgijske tekstove, crkvene pjesme ili raspored svetih misa za crkve koje su u blizini navodimo: *iMisal*; *Liber Pro*, *Liber usualis* s 2300 stranica gregorijanskog koralu, liturgijskih pjesama; *Mass Times*; *Catholic Mass Locator*; *Mass Times for Travel*; *Find a Mass*.

Neke mobilne aplikacije služe kao osobni molitvenici za svakodnevnu uporabu s redovitim dnevnim molitvama, časoslovom, misnim čitanjima i liturgijskim tekstovima. Ističemo aplikaciju *Laudate*, čiji je dio sadržaja moguće izabrati i na hrvatskom jeziku. U toj aplikaciji uz molitve nalazi se i *Katekizam*

Katoličke crkve. Od ostalih aplikacija molitvenog sadržaja vrijedno je spomenuti: *Divine Office*; *iBreviary*, koji sadrži uz molitve časoslova misal i ostale molitve; *Daily Rosary*; *Ordo* te *Total Consecration*.

Vrijedno je spomenuti aplikacije posebno posvećene *virtualnim hodočašćima* koje omogućuju nove oblike povezivanja i društvenosti uz virtualne šetnje svetištima ili sakralnim muzejima. Spominjemo *Saint Peter's Square 4D*, koja omogućuje virtualnu šetnju trgom sv. Petra; *Sistine Chapel 3D*; *Notre Dame de Paris*, interaktivni virtualni posjet, te na hrvatskom jeziku *Majka Božja Remetska*, virtualni vodič po svetištu.

Postoje i aplikacije koje su napravljene u posebnim jubilejskim ili slavljeničkim prigodama te uz materijale prikladne tim proslavama sadrže i video materijale događaja, te su više spomeničkog i dokumentarnog karaktera kao *My Year of Faith*; *Year of Faith* te *SHKM*, aplikacija za susret Hrvatske katoličke mladeži u Dubrovniku.

Pojedine aplikacije vezane su uz *crkvene inicijative* ili akcije, npr. *Respect Life*, aplikacija Pokreta za život; *Missio* aplikacija, koja je vezana uz projekt *Missio* pape Franje iz 2013. godine. Projekt je temeljen na solidarnosti i povezanosti s najsiromašnijim krajevima svijeta.

Katoličke megaaplikacije su sadržajno najbogatije jer objedinjuju sve prije nabrojene sadržaje u cjelinu s brojnijim podizbornicima te su upravo zbog toga veoma prihvaćene i dobro ocijenjene. Ističemo *Pocket Catholic*, katoličke molitve, crkve u blizini, dnevna čitanja, radio EWTN uživo; *Catholic Droid Biblija* sadrži dnevna čitanja, molitve, papin *Twitter*, vatikanske novosti, put križa, kršćanske istine, pouku o sakramentima; *Catholic Collection* je zbir korisnih alata kao što su kalendar, molitve, misna čitanja, katolička enciklopedija, životopisi svetaca; *Catholic Mega App* donosi dnevni časoslov, misna čitanja, molitve, red mise, vijesti iz Crkve, sadržaj lista *L'Osservatore Romano*, katoličku umjetničku galeriju, pouku osnova katoličanstva, cijeli *Katekizam Katoličke crkve*, *Zakonik kanonskog prava* te dokumente Drugoga vatikanskog koncila; *Catholic Media ArchKCK* nudi razne multimedijalno duhovno-meditativni sadržaje.

Pravu vrijednost tih alata, od kojih su mnogi vezani uz društvene mreže, možemo procijeniti tek u njihovoj uporabi. Iako ne mogu nadomjestiti ljudski susret kao temelj evangelizacijskog i katehetskog procesa, mogu pomoći da novije generacije, koristeći se medijima koji su im prihvatljivi i bliski, bolje upoznaju životnu snagu evanđeoske poruke i prihvate je vlastitim životom.

Zaključak

Tehnički napredak suvremenih komunikacijskih sredstava potaknuo je Crkvu na značajno otvaranje u promišljanju i praksi prenošenja evanđeoske poruke na način koji je prihvatljiviji suvremenom čovjeku. Nove mogućnosti koje se u evangelizaciji i katehezi nude potiču na više kreativnosti. Rječnik, metodologija i katehetsko-homiletička retorika pred izazovima nove evangelizacije moraju se okrenuti dinamičnosti dvosmjernе komunikacije, s više argumenata i razgovora, uz značajnije korištenje novih tehnoloških mogućnosti koje uz izazove i perspektive nose i potrebu katkada bolnog rušenja okoštalih načina prenošenja radosne vijesti, koji više nisu sami po sebi razumljivi. Međutim, pitanje je spremnosti i osposobljenosti na takve korake.

Evangelizacijsko-katehetsko djelovanje u prostoru društvenih mreža otvara i brojna pitanja sakralizacije digitalnog prostora, kao i profaniziranja svetog sadržaja. Do koje se mjere može u digitalnim prostorima događati istinska molitva, je li ekran upotrebljiv kao molitvenik, misal ili liturgijski priručnik, koliko je stvarno duhovno ozračje 3D-okruženja unutar virtualnih crkava, koliko je stvarno zajedništvo i društvenost koja se gradi na temeljima digitalnog prostora te imaju li smislenog uporišta duhovne vježbe, *online*-tečajevi vjere, biblijski tečajevi ili virtualna hodočašća koja postoje u ponudi sadržaja *cyber*-prostora?

Korištenje novih sredstva komunikacije u evangelizaciji i katehezi ne može biti nadomjestak za živu ljudsku riječ, osobni susret i vlastito životno iskustvo koje potiče i oduševljava. Na opasnost prevelikog pouzdanja u tehnološki napredak te zaborav snage osobnog susreta i svjedočanstva upozorava Benedikt XVI., govoreći o pastoralnoj zadaći svećenika u digitalnom svijetu: »Međutim, širenje multimedijских komunikacija i raznolikost 'izbornika opcija' iste te komunikacije mogu za sobom povlačiti opasnost da pomislimo kako je dovoljno jednostavno biti prisutan na webu i pogrešno ga smatrati isključivo prostorom koji je potrebno ispuniti. Od prezbitera se, naprotiv, s pravom traži sposobnost da bude prisutan u digitalnom svijetu u stalnoj vjernosti evanđeoskoj poruci, kako bi izvršio svoju ulogu voditelja zajednica koje se danas sve češće izražavaju mnogim 'glasovima' koje pruža digitalni svijet.«⁸⁴ Može se dogoditi da se u prenaplašavanju mogućnosti koje pružaju nova sredstva komunikacije zapostavi važnost osobnog susreta koji je nenadoknadiv u prenošenju evanđeoske poruke. Stoga je važno uravnoteženo prihvaćanje novih

⁸⁴ Poruka 2010., 30–31.

komunikacijskih sredstava i mudro spajanje tradicionalnih načina kateheze s korištenjem novih tehničkih pomagala. Iako je mreža nedovoljna i nedostatna za prenošenje autentičnoga životnog svjedočanstva, ipak može značajno potaknuti na istinske molitvene i liturgijske susrete unutar živih kršćanskih zajednica, približiti istine katoličke vjere, pomoći u traženju odgovora na životna pitanja, olakšati dostupnost informacija te istodobno i na prostoru virtualnih prostranstava oblikovati kršćansko zajedništvo.

Summary

SOCIAL NETWORKS, EVANGELISATION, AND CATECHESIS

Jure STRUJIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Split
Zrinsko-frankopanska 19, p.p. 329, HR – 21 000 Split
jstrujic@kbf-st.hr

The fast development of new technologies has led to new forms of social communication that include interaction and multimedia, which, in return, opened the way to weakening of authority and formation of new ways of social interaction within the »digital continent«. Social networks, as the result of not only new technological possibilities, but also the »new culture«, are becoming a great challenge also for the Church. The Church recognises this challenge and, seeing new possible ways of evangelisation and catechesis, is trying to respond to it. The beginning of this article provides a reader with a list of challenges and social networks and points out the development of official Church position on means of mass social communication in the last half a century. In continuation the author analyses the most important social networks and web-services and how the Church is active on these nowadays. The final part presents the most used Catholic applications for smart phones that can contribute to better familiarisation with faith, education in faith, and personal or communal, especially prayerful, faith practice.

Keywords: *means of social communication, internet, social networks, Christian proclamation, catechesis, Catholic applications.*